

Dorthe Holst, Jostein Grytten og Irene Skau

Tannlegestudenters planer og forventninger til arbeid i tannhelsetjenesten

Tilpasningen mellom utdanningskapasitet og arbeidsmarked kompliseres av at behovet for arbeidskraft i henholdsvis den offentlige og den private tannhelsetjenesten varierer over tid. Formålet med undersøkelsen var å belyse 1) hvilke planer tannlegestudenter hadde om arbeid og arbeidssted etter utdanning, 2) om studentenes oppvekstbakgrunn spilte en rolle for hvor de ønsket å jobbe, og 3) hvilke ønsker de hadde i tilknytning til jobben.

Undersøkelsen er foretatt blant alle tannlegestudenter i Oslo og Bergen på avgangskullet 2001 og 2002. Det ble delt ut 194 spørreskjema og 171 (88%) ble returnert. Resultatene viser at 68% av studentene oppga at det var viktig å jobbe i nærheten av tettsted. Uansett sektorvalg var jobb i eller nær tettsted viktig for studentene. Studentene selv er vokst opp i kommuner som er større enn 10 000 innbyggere. Da kan det ikke forundre at ganske få har forventninger om å jobbe i en kommune som er mindre enn oppvekstkommunen. Dette er en stor utfordring for tannhelsetjenesten både offentlig og privat. I likhet med andre studenter under høyere utdanning ønsker tannlegestudenten at praksis skal være lærerik, sosial, morsom, fleksibel og skape faglig utfordrende fellesskap.

Koblingen mellom profesjonsutdanning og arbeidsmarked i tannhelsetjenesten er sårbar. For å oppnå balanse i arbeidsmarkedet må tilgangen til tannlegestudiet tilpasses tilgang og avgang i tannhelsetjenesten. Videre må dimensjoneringen av tannlegeutdanningen ta hensyn til utdanningen av tannpleiere og hvilke oppgaver de skal ivareta. Tilpasningen mellom utdanningskapasitet og arbeidsmarked kompliseres av at behovet for arbeidskraft i henholdsvis den offentlige og den private tannhelsetjenesten varierer over tid. De nyutdannede tannlegers valg av arbeid i enten offentlig eller privat sektor kan medføre at mangel på tannleger i en av sektorene oppfattes som samlet mangel på tannleger. Den eksisterende diskusjon om utdanning av tannleger i Tromsø er et eksempel på at mangel på tannleger i distriktene fortrinnsvis i offentlig tannhelsetjeneste er tolket som en samlet mangel på tannleger. Grytten og medarbeidere (1) og Holst og medarbeidere (2) har argumentert for at rekrutterings-, fordelings- og stabilitets-

problemer i offentlige sektor ikke løses ved å øke utdanning, men må styres ved hjelp av virkemidler knyttet til organiseringen og finansieringen av tannhelsetjenesten.

Midt på 1970-tallet var det stor bekymring blant tannlegestudenter og i Den norske tannlegeforening fordi de mente at det ble opprettet for få stillinger i offentlig tannhelsetjeneste til å imøtekomme de nyutdannedes ønsker om ansettelse. Helsedirektoratet gjennomførte derfor i perioden 1973–1977 flere arbeidsmarkedsundersøkelser blant nyutdannede tannleger (3–7). En tilsvarende undersøkelse ble utført blant nyutdannede tannleger 1981–1985 (8). Mellom 1972 og 1984 skjedde en dramatisk nedgang i prosentandelen av tannlegeårgangene som faktisk hadde jobb i offentlig sektor kort tid etter embets-eksamen. Nedgangen var fra 73,5% til 17,8%. På spørsmål om videre karriereplaner svarte mellom 3 og 5 prosent at de ville gå fra offentlig stilling til privat praksis. Frem til midten av 1980-tallet viste undersøkelsene at tannlegene som var ansatt i offentlig tannhelsetjeneste var stabile i arbeidsforholdet (8). Danske og svenske tannleger løste delvis rekrutteringsbehovene, men selve problemet er ikke av nyere dato.

Til nå har unge tannlegers ønsker i arbeidsmarkedet gjerne vært tolket som et spørsmål om å jobbe offentlig eller privat. Det er imidlertid grunn til å være oppmerksom på at også sentrum – periferi er en viktig dimensjon for dagens unge arbeidstakere. På tvers av utdanningstype og lengde synes mange yngre mennesker i dag å ønske å jobbe på tettsteder. Mange av Den offentlige tannhelsetjenestens klinikker ble opprinnelig lagt til perifere steder for å etablere et tilbud om tannhelsetjenester. I tillegg er det blitt stadig vanskeligere for eldre privatpraktiserende tannleger å få solgt en praksis i mindre sentrale kommuner. Et relevant spørsmål er derfor om rekrutteringsproblemene i Den offentlige tannhelsetjenesten skyldes at studentene foretrekker å jobbe privat eller om de ledige stillingene i Den offentlige tannhelsetjenesten er for perifere?

For å belyse tannlegestudentenes forventninger og deres ønsker til etablering i arbeidsmarkedet, gjennomførte Seksjon for samfunnsodontologi ved Det odontologiske fakultet i Oslo derfor en undersøkelse blant avgangsstudenter i Oslo og Bergen i 2001 og 2002. Formålet med undersøkelsen var å belyse 1) hvilke planer tannlegestudenter hadde om arbeid og arbeidssted etter utdanning, 2) om studentenes oppvekstbakgrunn spilte en rolle for hvor de ønsket å jobbe, og 3) hvilke ønsker de hadde i tilknytning til jobben.

Materiale og metode

Materialet omfatter alle tannlegestudenter ved de odontologiske fakultetene i Oslo og Bergen, som gikk slutten av 9. eller 10. semester våren 2001 og 2002. Siden fakultetet i Oslo har avsluttende eksamen to ganger i året, omfatter materialet også

Forfattere:

Dorthe Holst, professor, dr. odont. Seksjon for samfunnsodontologi, Det odontologiske fakultet, Universitetet i Oslo

Irene Skau, prosjektleder. Seksjon for samfunnsodontologi, Det odontologiske fakultet, Universitetet i Oslo

Jostein Grytten, professor, dr. philos. Seksjon for samfunnsodontologi, Det odontologiske fakultet, Universitetet i Oslo

studenter fra høsten 2001. Det ble det sendt ut i alt 194 spørreskjema, og 171 (88 %) av studentene fylte ut og returnerte skjemaet. Studentene hadde fra 2–6 måneder igjen av studiet. Tabell 1 viser fordelingen av tannlegestudenter etter kjønn, sivilstatus, oppvekstregion og utdanningssted.

Spørreskjemaet omfattet følgende forhold: generelle bakgrunnsopplysninger, ektefelles eller samboers jobbsituasjon og ønsker for arbeidssted både med hensyn til sektor og fylke. Oppvekstkommune ble kategorisert i tre grupper etter antall innbyggere (< 10 000, 10 000–30 000, > 30 000). Oppvekstkommunens sentralitet ble inndelt etter Statistisk sentralbyrås (SSB) klassifikasjon. Svar på spørsmål om ønskede arbeidsforhold ble gitt på en skala fra 1–5, der 1 = lite viktig og 5 = svært viktig. Tabell 1 viser fordelingen av tannlegestudentene etter oppvekstregion, kommunestørrelse og sentralitet.

Resultatene presenteres i frekvenstabeller, og svar på de anvendte skalaer presenteres også som gjennomsnittsskåre.

Resultater

Halvparten av tannlegestudentene var kvinner, gifte eller samboende og fra Østlandet (Tabell 1). De fleste av studentene var fra sentrale kommuner med over 10 000 innbyggere. I de neste avsnittene skal vi undersøke betydningen av disse bakgrunnsfaktorene for valg av arbeidssted og sektor.

Tre måneder før tannlegeeksamen hadde 36 % av studentene allerede fått jobb. Av disse hadde 48 % fått jobb i Den offentlige tannhelsetjenesten, mens 40 % hadde fått jobb som assistent i privat praksis. Tjuesju prosent hadde privat praksis i nær familie, og de fleste regnet med å overta praksisen før

Tabell 1. Fordelingen av tannlegestudenter etter utdanningssted, kjønn, sivilstatus, oppvekstregion og oppvekstkommunens sentralitet

Bakgrunnsvariabler	n	Prosent
Utdanningssted		
Oslo	98	57
Bergen	73	43
Kjønn		
Kvinne	88	51
Mann	83	49
Sivilstatus		
Gift/samboer	82	49
Enslig	87	51
Oppvekstregion		
Østlandet	81	51
Sør- og Vestlandet	59	37
Midt- og Nord-Norge	20	13
Oppvekstkommunens størrelse		
< 10 000 innbyggere	29	19
10 000–30 000 innbyggere	41	27
> 30 000 innbyggere	84	55
Oppvekstkommunens sentralitet*)		
Usentral	21	14
Middels sentral	57	37
Sentral	76	49

*) Usentrale kommuner: SSB klasse 0 og 1, Middels sentrale kommuner: SSB klasse 2, Sentrale kommuner: SSB klasse 3.

Tabell 2. Tannlegestudentenes valg av sektor for første jobb etter utdanning

Sektor	n	Offentlig %	Privat %
Alle studenter samlet	145	45	55
Kjønn			
Kvinner	79	53	47
Menn	66	35	65
Oppvekstregion			
Østlandet	71	38	62
Sør- og Vestlandet	49	51	49
Midt- og Nord-Norge	17	59	41
Oppvekstkommunens størrelse			
< 10 000 innbyggere	25	48	52
10 000–30 000 innbyggere	33	48	52
> 30 000 innbyggere	74	41	59
Oppvekstkommunens sentralitet*)			
Usentral	17	53	47
Middels sentral	51	45	55
Sentral	64	41	59

*) Usentrale kommuner: SSB klasse 0 og 1, Middels sentrale kommuner: SSB klasse 2, Sentrale kommuner: SSB klasse 3.

eller senere. Studentene ble spurt om ektefelle/samboers mulighet for å få jobb utenfor sentrale strøk. I alt 68 % vurderte dem som gode.

Sektorvalg og stedsvalg

I alt svarte 45 % og 55 % at de som første prioritet ville jobbe henholdsvis offentlig og privat (Tabell 2). Færre mannlige studenter (35 %) enn kvinnelige studenter (53 %) hadde offentlig tannhelsetjeneste som første prioritet. Det var en større andel av studentene med oppvekst på Østlandet som ville velge privat sektor, og større andel av studentene fra Midt- og Nord-Norge som ville velge offentlig sektor. Dette bildet utviskes imidlertid når vi ser på oppvekstkommunens innbyggerantall og sentralitet. I Tabell 3 har vi sett på om sektorvalg henger sammen med ønsket om å jobbe i eller i nærheten av tettsted. Det fremgår av tabellen at 68 % av studentene oppga at det var viktig å jobbe i nærheten av tettsted. Uansett sektorvalg var jobb i eller nær tettsted viktig for studentene. Etter prioritering av offentlig eller privat sektor ønsket henholdsvis 62 % og 73 % av studentene å jobbe i eller nær tettsted. Studenter fra små og usentrale kommuner ønsket i samme grad som studenter fra større og sentrale kommuner å jobbe nær tettsted.

Alle tannlegestudentene fikk følgende spørsmål: «Dersom din første jobb blir innen Den offentlige tannhelsetjenesten, ser du på dette som et midlertidig yrkesvalg?» I alt svarte 75 % ja på dette spørsmålet, i høyere grad mannlige studenter (82 %) enn kvinnelige (68 %). Oppvekstregion og oppvekstkommunens størrelse og sentralitet hadde liten betydning for vurderingen av midlertidig yrkesvalg.

Valgenes relative viktighet

Studentene ble spurt om viktigheten av sektorvalg, eierskap, klientell og lønn. Tabell 4 viser prosentfordeling og gjennomsnittsskåre. Gjennomsnittene kan sammenlignes loddrett og

► **Tabell 3. Ønske om å arbeide i eller nær et større tettsted. Prosentfordeling etter viktighet relatert til henholdsvis valg av sektor og oppvekstkommune, både kommunestørrelse og grad av sentralitet**

Jobbe i/nær større tettsted	Lite viktig		Nøytral		Viktig		I alt	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Sektor								
Offentlig	7	11	18	28	40	62	65	100
Privat	7	9	15	19	59	73	81	100
I alt	14	10	33	23	99	68	146	100
Oppvekstkommunens størrelse								
< 10 000 innbyggere	2	7	6	21	21	72	29	100
10 000–30 000 innbyggere	4	10	14	34	23	56	41	100
> 30 000 innbyggere	7	8	16	19	60	72	83	100
I alt	13	8	36	24	104	68	153	100
Oppvekstkommunens sentralitet^{*)}								
Usentral	1	5	7	33	13	62	21	100
Middels sentral	9	16	9	16	39	68	57	100
Sentral	3	4	20	27	52	69	75	100
I alt	13	8	36	24	104	68	153	100

*) Usentrale kommuner: SSB klasse 0 og 1, Middels sentrale kommuner: SSB klasse 2, Sentrale kommuner: SSB klasse 3.

Tabell 4. Studentenes syn på hvor viktig det er å jobbe innen henholdsvis offentlig og privat sektor, eierskap, klientell og lønn. Alle svar er gitt på en skala fra 1–5 der 1 = Lite viktig og 5 = Svært viktig. Gjennomsnittskåre

	Alle studenter samlet	Kjønn		Oppvekstkommunens størrelse			Oppvekstkommunens sentralitet ^{*)}		
		Menn	Kvinner	< 10 000 innb.	10 000 – 30 000 innb.	> 30 000 innb.	Usentral	Middels sentral	Sentral
Viktig å jobbe i Den offentlige tannhelsetjenesten	2,7	2,5	2,9	2,8	2,6	2,7	2,8	2,7	2,7
Viktig å kunne jobbe i privat praksis	3,8	3,9	3,8	3,6	3,9	3,9	3,0	3,8	4,0
Viktig å kunne eie egen tannlegepraksis	3,2	3,5	2,8	3,0	3,3	3,1	3,1	3,2	3,1
Viktig å få erfaring med både barn- og voksenbehandling	3,5	3,1	3,9	3,5	3,2	3,6	3,5	3,6	3,3
Viktig å få lønn etter innsats	4,0	4,2	3,8	3,8	4,1	4,0	3,7	4,0	4,0

*) Usentrale kommuner: SSB klasse 0 og 1, Middels sentrale kommuner: SSB klasse 2, Sentrale kommuner: SSB klasse 3.

tolkes som relativ viktighet. Lønn etter innsats samt jobb i privat praksis ble ansett som mest viktig. Deretter kom det å få erfaring fra behandling av både barn og voksne. Denne rangeringen var i liten grad avhengig av oppvekstkommunens innbyggerantall og sentralitet. De kvinnelige tannlegestudentene skåret høyere enn de mannlige på viktigheten av å jobbe offentlig og å få erfaring med både barn og voksne, og lavere på viktigheten av å eie egen tannlegepraksis.

Ønskede arbeidsforhold

Studentene ble spurt om ønskede arbeidsforhold i tilknytning til tre aspekter: arbeidstid og lokalisering, faglig innhold og organisering, ledelse og belønning. Tabell 5 viser at tilfredsstillende inntekt var viktig, og at arbeidsstedet må passe til ektefelles ønsker og planer. Å jobbe nær tettsted var viktig, mens å jobbe nær oppvekststed ikke var viktig. Dette aspektet skåret lavest av alle spørsmål. Mulighetene for å kombinere offentlig og privat virksomhet var ikke et viktig moment.

Studentene ønsket jobb med faglige utfordringer, og anså tillit fra pasienter og etiske aspekter ved jobben for viktige. Gode arbeidsrelasjoner til kolleger samt muligheter for selvstendige beslutninger og det å jobbe sammen med andre var viktigere enn inntekt.

Diskusjon

Et viktig funn er at studentene ønsker å jobbe på et tettsted eller i nærheten av et. Mer enn to tredeler av studentene, uansett om de vil jobbe offentlig eller privat, ønsker å jobbe i sentrale kommuner. Arbeidssted nær oppvekststed var ikke viktig. Dette kan tyde på at det som til dels har blitt tolket som en vegring blant tannlegestudentene mot å jobbe offentlig, snarere er et uttrykk for at studentene ikke ønsker å ta ledige stillinger i mindre og ikke sentrale kommuner. Dette er et fenomen som ikke kun gjelder yngre tannleger, og det er av stor betydning for utviklingen av både offentlig og privat tannhelsetjeneste. I Den offentlige tannhelsetjenesten er det vanskelig

Tabell 5. Ønskede arbeidsforhold – Hva kjennetegner en jobb du vil være fornøyd med? Alle svar er gitt på en skala fra 1–5 der 1 = Lite viktig og 5=Svært viktig. Prosentfordeling og gjennomsnittskåre. Alle studenter samlet

	Lite viktig (1+2) prosent	Nøytral 3 prosent	Viktig (4+5) prosent	Gjennomsnitt- skåre
<i>Arbeidstid og lokalisering</i>				
Regulert arbeidstid	10	26	64	3,9
Frihet til å bestemme arbeidstidspunkter selv	10	24	66	3,8
Passe arbeidsbelastning	8	27	65	3,8
Tilfredsstillende inntekt	1	5	94	4,5
Mulighet til å kombinere offentlig stilling og privat praksis	15	26	59	3,1
Gode fritids- og friluftstilbud i kommunen	4	9	87	3,8
Arbeidssted som passer med ektefelles/samboers ønske om bosted	12	12	76	4,1
Arbeidssted nær oppvekststed	60	23	17	2,2
Arbeidssted i eller nær et større tettsted	10	23	67	3,8
<i>Faglig innhold</i>				
Tilstrekkelig faglige utfordringer	0	2	98	4,7
Gode muligheter for etter-/videreutdanning	5	18	77	4,0
Selvbestemmelse i faglige spørsmål	7	32	61	3,7
Selvbestemmelse mht. hvilke pasienter jeg ønsker å behandle	16	35	49	3,3
Selvbestemmelse mht. til antall pasienter jeg ønsker å behandle	7	27	66	3,7
Gode muligheter for forebyggende arbeid	13	40	47	3,5
Muligheter for å behandle vanskeligstilte pasienter	35	37	28	2,9
Tillit fra pasientene	0	5	95	4,6
Moderne klinikk og utstyr	1	10	89	4,2
Jobben må være nyttig for andre/samfunnet	2	15	83	4,2
Innholdet i jobben må være forenelig med mine etiske prinsipper	2	5	93	4,6
<i>Organisering, ledelse og belønning</i>				
Fritt og selvstendig arbeid	1	15	84	4,1
Muligheter for å kunne påvirke ansettelse av personell ved klinikken	12	26	62	3,6
Muligheter for å kunne påvirke kjøp av utstyr og materialer	1	10	89	4,2
Muligheter for å kunne påvirke selve driften av klinikken	10	34	56	3,6
Belønning av nytenkning og initiativ	4	22	74	3,9
Konstruktiv anvendelse av min kompetanse	1	5	94	4,4
Gode arbeidsrelasjoner mellom kolleger	1	1	98	4,8
Høy faglig kompetanse blant kollegene	2	13	85	4,1
Stilling på klinikk med minst 2 tannleger	9	8	83	4,3

å besette ledige stillinger, spesielt på enmannsklinikker, og i den private sektor kan tannleger ikke få solgt sin praksis på mindre steder.

Privat praksis velges stadig av de fleste og har stor relativ viktighet. I forhold til situasjonen på 1980-tallet er det likevel mange av tannlegestudentene nå som svarer at de vil jobbe offentlig. Svarene tyder imidlertid også på at ansettelse i Den offentlige tannhelsetjenesten kan være relativ kortvarig.

Den offentlige tannhelsetjenesten vil antakelig kunne rekruttere bedre ved i høyere grad å betjene befolkningen fra mer sentrale klinikker, noe tannhelsetjenesten i flere fylker er i ferd med å ta konsekvensen av. Det synes også å være en stor utfordring for Den offentlige tannhelsetjenesten å legge forholdene til rette for mer stabile ansettelse, kontrakter eller arbeidsavtaler. Tannlegestudentene som ønsker å jobbe offentlig, men kun midlertidig, vil kunne ombestemme seg hvis arbeidsforholdene legges til rette i tråd med de unge tannlegenes ønsker. Resultatene tyder på at mange av de unge tannlegene ønsker varierte arbeidsoppgaver, faglige utfordringer, en god relasjon til arbeidskolleger og stor grad av innfly-

telse på beslutninger om drift av virksomheten. Alt sammen i tillegg til god lønn.

Den offentlige tannhelsetjenesten ble på 1960- og 1970-tallet bygget ut for særlig å betjene befolkningen i de små kommunene, og de offentlige klinikkene ble bygget nettopp i disse kommunene. Sannsynligheten synes å være liten for at en nyutdannet tannlege i dag skal slå seg ned i en kommune, som er enda mindre enn den hun eller han vokste opp i. Det kan få betydning for om tannlegeutdanning i Tromsø på sikt kan øke rekrutteringen til Den offentlige tannhelsetjenesten særlig i utkantkommunene.

Det har tidligere vært stilt spørsmål om tannlegestudenter utgjør en selektert gruppe, i den forstand at de i høyere grad enn andre søker selvstendighet i arbeidsutførelse og arbeidsmiljø, og i mindre grad velger arbeidsfellesskap og gjensidig forpliktelse (9). En undersøkelse foretatt blant studenter ved Handelshøyskolen (NHH) i Bergen i år 2000 kan kaste lys over dette (10). Studentene ved NHH vektla følgende fire hovedområder ved ønske om første jobb: utfordrende arbeidsoppgaver, individuelle utviklingsmuligheter, sosialt miljø og lønn og

karrieremuligheter. Bare fem prosent kunne tenke seg å jobbe i offentlig sektor, hvilket var i tråd med hva tilsvarende studenter i 11 andre europeiske land svarte i samme undersøkelse. På spørsmål om mobilitet svarte NHH-studentene i gjennomsnitt at de ville bli 3,3 år hos første arbeidsgiver, og 97 % ville skifte arbeidsgiver i løpet av fem år eller kortere. Det var ingen kjønnsforskjeller. De bergenske og de europeiske studenter la størst vekt på at jobben byr på interessante arbeidsoppgaver, at det sosiale arbeidsmiljø er bra, at det er muligheter for personlig utvikling og kompetanseutvikling, og at det er mye frihet i jobben. Viktig var også høy årslønn, god personalpolitikk, at virksomheten hadde et godt renommé, individuell og prestasjonsbasert avlønning, muligheter for å få rask forfremmelse, jobbtrygghet, fleksibel arbeidstid og muligheter for å få utenlandsopphold (10).

Av det ovenstående er det således grunn til å tro at tannlegestudenter tenker og planlegger som andre unge akademikere, bortsett fra at 45 % av tannlegestudentene faktisk kan tenke seg å jobbe i offentlig sektor. Ønsket om midlertidig ansettelse kan være en del av en tendens, men kan også skyldes at studentene vet at det er varierte arbeidsoppgaver i den offentlige sektoren, og at arbeid dér er en god anledning til å skaffe seg erfaring. Likevel tyder funnene på at Den offentlige tannhelsetjenesten har betydelige utfordringer når det gjelder markedsføring av sektorens potensielle attraktive og fleksible sider i rekrutterings- og ikke minst i stabilitetssammenheng. Mye tyder også på at både arbeidstakere og arbeidsgivere er i ferd med å bli mindre trofaste enn før (10). Ingen av partene ønsker å binde seg til rigide løsninger. Det vil medføre et mye større mangfold av løsninger ved ansettelser, inngåelse av kontrakter og samarbeidsløsninger mellom privat og offentlig sektor. Det kan bli vanskeligere å betjene en lokal befolkning på stedet, men befolkningen blir også mer mobil og setter pris på fleksibilitet, valgmuligheter og service. I følge Nordhaug (10) vil homo ludens erstatte homo oeconomicus. Praksis skal være lekende, lærerik, sosial, fleksibel og et skapende fellesskap. Det er mye å se frem til heldigvis.

English summary

Holst D, Skau I, Grytten J.

Plans and expectancies for job opportunities among final year dental students in Norway

Nor Tannlegeforen Tid 2002; 112: 776–80.

Vacancies positions in the Public Dental Service in Norway have raised the question of whether or not there is a shortage of dentists or of appropriate measures of financing and co-ordinating public and private dental services. The present study was undertaken in 2001 and 2002 among all dental students

in their final year. Questions about plans for choice between public and private sector and expectations to working conditions and environment was asked by a questionnaire. Altogether 88 % returned the questionnaire. The results showed that nearly half of the students (45 %) wanted the first job to be in the public service. However, it was decisive for the students to have a job in or near a densely populated area. It was not important for the students to work near to where they grew up even though they themselves grew up in relatively large municipalities. It is therefore not surprising that remote positions in the Public Dental Service are vacant.

The students had clear expectations of their future work environment. They should aim for professionally stimulating, educative, socially and economically beneficial positions which also provide flexible opportunities.

Referanser

1. Grytten J, Skau I, Holst D. Hvor skjevfordelte er tannlegene i Norge? *Nor Tannlegeforen Tid* 2002; 112: 172–7.
2. Holst D, Grytten J. Ikke kun et spørsmål om å utdanne flere tannleger. *Nor Tannlegeforen Tid* 2001; 111: 571–2.
3. Haugejorden O. Arbeidsmarkedsundersøkelse blant tannleger med norsk autorisasjon 1972–1975. I. Ventetid og alternativt arbeide før første yrkesrelevante jobb. *Nor Tannlegeforen Tid* 1977; 96: 324–9.
4. Haugejorden O, Bærum P. Arbeidsmarkedsundersøkelse blant tannleger med norsk autorisasjon 1972–1975. II. Fordeling etter stillingstype og ansettelsesforhold. første og andre året etter autorisasjon. *Nor Tannlegeforen Tid* 1977; 96: 479–85.
5. Haugejorden O. Arbeidsmarkedsundersøkelse blant tannleger med norsk autorisasjon 1972–1975. III. Antall stillinger siden autorisasjon, stillingssøking og fremtidsplaner. *Nor Tannlegeforen Tid* 1977; 96: 523–9.
6. Haugejorden O. Arbeidsmarkedsundersøkelse blant tannleger med norsk autorisasjon 1972–1975. IV. Geografisk fordeling etter arbeidssted. *Nor Tannlegeforen Tid* 1978; 97: 277–82.
7. Haugejorden O. Arbeidsmarkedsundersøkelse blant tannleger med norsk autorisasjon 1972–1975. V. En samlet vurdering av utviklingen fra 1972–1977. *Nor Tannlegeforen Tid*. 1978; 97: 313–8.
8. Hofshagen OE, Haugejorden O. Arbeidsmarkedsundersøkelse for tannleger med norsk autorisasjon 1981–1985. *Nor Tannlegeforen Tid* 1987; 97: 584–92.
9. Neverlien PO. Norges tannleger 1946–1967 samt odontologiske studenter 1. mars 1978. *Tidsskr for samfunnsforsk* 1979; 20: 154–60.
10. Nordhaug O, Gooderham PN. *Morgensdagens europeiske ledere*. I: Brandt S, Hildebrandt S, Nordhaug O, red. *Kompetansegullet @ det nye arbeidsliv*. Oslo: Cappelen, Akademisk forlag; 2001.

Nøkkelord: Arbeidsmarked; Offentlig tannhelsetjeneste; Privatpraksis; Spørreundersøkelse; Tannhelsepersonell

Adresse: Professor Dorthe Holst, Seksjon for samfunnsodontologi, postboks 1052 Blindern, 0316 Oslo. E-post: dholst@odont.uio.no